

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Crystal, D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press, 2019.
2. Lakoff, G., & Johnson, M. *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press, 2003.
3. Allan, K., & Burridge, K. *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge University Press, 2006.
4. Leech, G. *Semantics: The Study of Meaning*. Penguin Books, 1981.
5. Nida, E.A. *Language Structure and Translation*. Stanford University Press, 1975.
6. Thornbury, S. *How to Teach Vocabulary*. Longman, 2002.
7. Wierzbicka, A. *Understanding Cultures through Their Key Words*. Oxford University Press, 1997.
8. McCarthy, M., & O'Dell, F. *English Idioms in Use*. Cambridge University Press, 2004.
9. Harmer, J. *The Practice of English Language Teaching*. Longman, 2007.
10. Nation, I.S.P. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge University Press, 2001.
11. Halliday, M.A.K. *Language as Social Semiotic*. Edward Arnold, 1978.

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA AKSIOLOGIK YONDASHUVNING METODIK ASOSLARI

Raxmatova Marjona Uktamovna,

Qarshi davlat universiteti tayanch doktoranti

rakhmatova.marjon6640@gmail.com

tel: 97-846-00-33

Annotatsiya

Mazkur maqolada xorijiy tillarni o'qitishda aksiologik yondashuvning nazariy asoslari va amaliy tatbiqi tahlil qilinadi. Aksiologik yondashuv shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirish, madaniyatlararo anglashuvni rivojlantirish hamda talabalarda til vositasida dunyoqarash va madaniy ongni kengaytirishga xizmat qiladi. Maqolada xorijiy til darslarini mazmunan boyitish va talaba shaxsini har tomonlama rivojlantirishda interfaol, kommunikativ, reflektiv, loyihaviy va madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantiruvchi metodlarning o'rnini chuqur tahlil etiladi. O'qituvchi faoliyatida

qadriyatlarni singdirishga xizmat qiluvchi pedagogik muhit yaratish, ta'lim materiallarini tanlashda aksiologik mezonlarga e'tibor qaratish zarurligi asoslab beriladi. Tadqiqotda aksiologik yondashuv asosida xorijiy tillarni o'qitish metodikasini takomillashtirish bo'yicha nazariy mulohazalar va amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: Aksiologik yondashuv, xorijiy tillarni o'qitish, ta'lim metodlari, qadriyatlar tizimi, interfaol ta'lim, kommunikativ kompetensiya, refleksiya, madaniyatlararo muloqot, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim.

Абстрактный

В статье анализируются теоретические основы и практическое применение аксиологического подхода к обучению иностранным языкам. Аксиологический подход способствует формированию личностных и общественных ценностей, развитию межкультурного взаимопонимания, расширению мировоззрения и культурного сознания учащихся посредством языка. В статье дается глубокий анализ роли интерактивных, коммуникативных, рефлексивных, проектных и межкультурных методов формирования компетентности в обогащении содержания уроков иностранного языка и всестороннем развитии личности учащегося. Обоснована необходимость создания педагогической среды, способствующей формированию ценностных ориентиров в деятельности учителя и ориентации на аксиологические критерии при отборе учебных материалов. В исследовании выдвигаются теоретические положения и практические рекомендации по совершенствованию методики обучения иностранным языкам на основе аксиологического подхода.

Ключевые слова: Аксиологический подход, обучение иностранным языкам, методы обучения, система ценностей, интерактивное образование, коммуникативная компетентность, рефлексия, межкультурный диалог, личностно-ориентированное образование.

Abstract

This article analyzes the theoretical foundations and practical application of the axiological approach in teaching foreign languages. The axiological approach serves to form personal and social values, develop intercultural understanding, and expand students' worldview and cultural awareness through language. The article deeply analyzes the role of interactive, communicative, reflective, project-based and intercultural competence-developing methods in enriching the content of foreign language lessons and comprehensively developing the student's personality. The need to create a pedagogical environment that serves to instill values in the teacher's work and to pay attention to axiological

criteria when choosing educational materials is substantiated. The study puts forward theoretical considerations and practical recommendations for improving the methodology of teaching foreign languages based on the axiological approach.

Keywords: Axiological approach, foreign language teaching, teaching methods, value system, interactive education, communicative competence, reflection, intercultural dialogue, person-centered education.

Globalizatsiya jarayonlari kuchayib borayotgan XXI asrda xorijiy tillarni o'rganish va o'qitish nafaqat kommunikativ kompetensiyani, balki madaniy va ijtimoiy kompetensiyalarni ham rivojlantirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy ta'lim sharoitida xorijiy til o'qitish jarayonida aksiologik yondashuvni qo'llash shaxsning komil inson sifatida shakllanishida, o'z va boshqa madaniyat vakillariga hurmat bilan munosabatda bo'lish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim omilga aylanmoqda.

Aksiologik yondashuv talaba shaxsining individual ehtiyojlari, ijtimoiy qadriyatlar tizimi, axloqiy va madaniy etukligi asosida ta'lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. Shunday ekan, xorijiy tillarni o'qitishda aksiologik yondashuv asosida metodlarni tanlash va ularni to'g'ri qo'llash darsning maqsadga erishish samaradorligini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi.

Maqolada xorijiy til darslarini aksiologik yondashuv asosida samarali tashkil etish uchun qanday metodlardan foydalanish zarurligi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan asoslab beriladi.

Aksiologik yondashuv mohiyati va xorijiy til o'qitishdagi ahamiyati

Aksiologik yondashuv (lotincha "axiologia" — qadriyatlar haqidagi ta'limot) shaxsga xos qadriyatlar tizimini shakllantirish, rivojlantirish va ongli ravishda qabul qilishga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasidir ([1]). Xorijiy tilni o'qitishda esa bu yondashuv til vositasida dunyoqarashni kengaytirish, madaniyatlararo anglashuvni rivojlantirish, shaxsiy va universal qadriyatlar o'rtasida uyg'unlik yaratish maqsadiga xizmat qiladi.

Vygotskiy tomonidan ilgari surilgan sotsiokultural nazariya asosida til va tafakkur o'zaro bog'liq holda rivojlanadi ([7]). Shu nuqtai nazardan, xorijiy til o'rganish shaxsiy o'sish va ijtimoiy identifikatsiya jarayoni bilan chambarchas bog'liq.

Aksiologik yondashuvni ta'minlovchi samarali metodlar

Interfaol ta'lim metodlari. Interfaol metodlar o'quvchilar faoliyatini rag'batlantirish, muloqotga, hamkorlikka jalb qilish orqali ularning shaxsiy qadriyatlarini shakllantirish imkonini beradi.

Munozara va bahs-munozaralar orqali o'quvchilar turli madaniyat vakillari qadriyatlarini o'z qadriyatlari bilan taqqoslab, analitik va kritik fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Rol o'ynash va imitatsion o'yinlar yordamida talabalar real hayotiy vaziyatlarda muloqot qilishni, boshqa madaniyatlarning qadriyatlar tizimiga moslashishni o'rganadilar. Bu metodlar orqali talaba o'z individual tajribasini boyitadi va boshqa madaniyatlarni anglashga harakat qiladi.

Kommunikativ metod. Kommunikativ metod talabalarda til ko'nikmalarini real hayotiy vaziyatlarga mos tarzda rivojlantiradi ([6]). Aksiologik yondashuv nuqtayi nazaridan kommunikativ metod orqali:

- Madaniy kontekstda muloqot qilish ko'nikmasi shakllanadi;
- Boshqa madaniyatga hurmat bilan yondashish tamoyili mustahkamlanadi;
- Til vositasida o'z qadriyatlarini ifodalash va tushuntirish qobiliyati rivojlanadi.

Kommunikativ metodda ishlatiladigan materiallar (kino, maqola, podkastlar va boshqalar) talabalarga turli madaniy qadriyatlarni bevosita idrok etish imkonini beradi.

Reflektiv metodlar. Refleksiya o'rganilgan materialni shaxsiy tajriba bilan bog'lash, anglash va baholash jarayonidir ([4]).

- Reflektiv esse yozish;
- O'zini tahlil qilish uchun "Venn diagrammalari" yaratish;
- Qadriyatlar iyerarxiasini shakllantirish mashg'ulotlari bilan talabalar o'z shaxsiy qadriyatlarini anglab, ular ustida ongli ishlash imkoniga ega bo'ladilar.

Loyiha (projekt) faoliyati. Projekt metod — talabalarning mustaqil izlanish, tahlil qilish, ijodiy faoliyat orqali yangi bilim va qadriyatlarni o'zlashtirishiga imkon yaratadi.

- Madaniyatlararo loyihalar (masalan, "Dunyo xalqlari qadriyatlari" mavzusida);
- O'z milliy qadriyatlarini xorijiy auditoriyaga taqdim qilish uchun tayyorlangan prezentatsiyalar;
- Virtual safarlar va onlayn almashinuv loyihalari talabalarni mustaqil ravishda qadriyatlar tizimi ustida ishlashga undaydi va ular orasida madaniyatlararo hurmat tuyg'usini shakllantiradi.

Madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantiruvchi metodlar. Madaniyatlararo kompetensiya — bu o'z va boshqa madaniyatlar vakillari bilan samarali va to'g'ri muloqot qila olish qobiliyatidir ([2]).

- Taqqoslovii tahlil metodlari;
- Madaniy tafovutlar va stereotiplarga oid muhokamalar;
- Xalqaro forumlarda ishtirok etish orqali talabalar global miqyosdagi qadriyatlarni anglaydilar va o'z shaxsiy dunyoqarashlarini boyitadilar ([3]).

Xorijiy til faqat kommunikativ vosita emas, balki boshqa madaniyatlar, dunyoqarashlar va qadriyatlar bilan tanishish vositasidir. Aksiologik yondashuv tilni o'rganishni shaxsiy taraqqiyotning ajralmas qismi sifatida talqin qiladi. Masalan, ingliz tili darslarida madaniyatlararo muloqot bo'yicha situatsion mashqlar, boshqa xalqlarning urf-odatlari va qadriyatlariga bag'ishlangan matnlar, hamda muhokamaga asoslangan topshiriqlar orqali talabalarda hurmat, bag'rikenglik va global fikrlash kabi qadriy yondashuvlarni o'rganish mumkin.

Aksiologik yondashuvda o'qituvchi oddiy bilim beruvchidan ko'ra ko'proq — yo'naltiruvchi, qadriyatlarni targ'ib etuvchi shaxsiy namuna bo'lishi lozim. Ta'lim muhiti qadriyatlar bilan singdirilgan bo'lishi kerak: akademik erkinlik, ochiqlik, hurmat, empatiya va mas'uliyat tamoyillari asosida dars tashkil qilinadi. O'quvchilarning shaxsiy fikrini hurmat qilish, ularni tanqidiy va reflektiv fikrlashga rag'batlantirish orqali aksiologik yondashuv samaradorligini oshirish mumkin.

Xorijiy til darslarini aksiologik yondashuv asosida tashkil etish talabalar shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishining zarur sharti sifatida qaralishi zarur. Til o'rganish jarayonida faqat lingvistik bilimlar emas, balki madaniyatlararo anglashuv, tolerantlik, axloqiy ong va global fuqarolik fazilatlarini rivojlantirish maqsadida metodik yondashuvlar ehtiyotkorlik bilan tanlanishi kerak.

Interfaol, reflektiv, kommunikativ va loyihaviy metodlar orqali xorijiy til ta'limida aksiologik yondashuvni samarali amalga oshirish mumkin. Ularning integratsiyalashuvi mustaqil fikrlash, shaxsiy qadriyatlarni shakllantirish, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, xorijiy til darslarining aksiologik asosda tashkil etilishi nafaqat til bilimini, balki zamonaviy jamiyatda faol va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaeva, N. (2021). Aksiologik yondashuv asosida ta'lim jarayonini tashkil etish metodikasi. Toshkent: TDPU nashriyoti.
2. Banks, J. A. (2019). Multicultural education: Issues and perspectives (10th ed.). John Wiley & Sons.
3. Byram, M. (1997). Teaching and assessing intercultural communicative competence. Multilingual Matters.

4. Dewey, J. (1933). How we think: A restatement of the relation of reflective thinking to the educative process. D.C. Heath and Company.
5. Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), Sociolinguistics (pp. 269–293). Penguin Books.
6. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). Approaches and methods in language teaching (2nd ed.). Cambridge University Press.
7. Choriyeva F, Raxmatova M. (2024). Boshlang'ich ta'limda tarbiya fani. O'quv qo'llanma. Qarshi, Big Makro World nashriyoti.
8. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.

VIZUAL-KINESIK KOMMUNIKATSIYA (FRENOLOGIYA, FIZIOGNOMIKA, EKSPRESSIV HARAKATLAR, OKULESIKA YOKI OKULAMANTIYA) NING IFODALANISHI

*Berdimuratova Madina Xayrullayevna,
Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax davlat
pedagogika universiteti tayanch doktoranti
E-mail: madinaberdimuratova@65gmail.com
Annotatsiya*

Ushbu maqolada noverbal vositalarning ma'nosi, vazifasi haqida ma'lumot keltirilib, vizual-kinestik kommunikatsiya haqida so'z boradi. Vizual kommunikatsiya – bu aloqa turi bo'lib, unda ma'lumotlar, belgilar, obrazlar, tasvirlar, infografika va boshqalar yordamida ma'lumot uzatiladi. Kommunikatsiyaning mazkur turi 4 guruhga ajratiladi: a) frenalogiya; b) fiziognomika: yuzning tashqi ko'rinishi; burun, quloq, ko'z; s) ekspressiv harakatlar: mimika, jest, poza, gavda tutishi, yurish; d) okuleksika yoki okulamantiya: ko'z qarash yo'nalishi, ko'z qarash uzoqligi va chastotasi. Vizual-kinestik vositalarni izohlashda o'zbek badiiy adabiyotidagi asarlar va xalq og'zaki ijodi na'munalaridan foydalanilgan.

Kalit so'zlar. Frenalogiya, bosh, mimika, burun, quloq, yurish, okuleksika, chastota.

Аннотации.

В статье представлена информация о значении и функциях невербальных средств, а также обсуждается визуально – кинестетическая коммуникация. Визуальная коммуникация – вид коммуникации, при котором информация передается с помощью данных, символов, изображений,